

УДК 332.14

DOI: 10.35432/tisb302023324889

Катерина Сахарова

*доктор філософії у галузі державного управління,
старший викладач кафедри психології та педагогіки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-3838-5730>
e-mail: lina85775@gmail.com*

Роман Волошин

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнського національного університету
<https://orcid.org/0000-0001-9425-1406>
e-mail: r.voloshyn@wunu.edu.ua*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті наводиться теоретичний аналіз концепції управління розвитком інтелектуального потенціалу регіону в контексті сталого розвитку.

Метою статті є визначення теоретичних контурів концепції управління розвитком інтелектуального потенціалу регіону як каталізатора сталого розвитку.

Теоретико-методологічною основою роботи є положення теорії публічного управління та адміністрування, наукові дослідження щодо інтелектуалізації процесів сталого суспільного розвитку та реалізації державної регіональної політики.

До структурних елементів регіону як сфери формування інтелектуального потенціалу автори відносять ті з них, що забезпечують виробництво, використання та поширення знань, що сформувалися і функціонують у певному регіоні, а саме: сфера наукових досліджень (науково-дослідні установи), що сформувалася та працює у регіоні; регіональна система освіти; регіональне інноваційне середовище; заклади культури регіону; підприємства та організації усіх форм власності, які забезпечують капіталізацію знань та інновацій. Ці елементи визначають зміст інтелектуального потенціалу регіону, форми його прояву і вплив на сталий розвиток території.

Обґрунтовано, що в умовах цифрової трансформації в Україні, вимушеного переміщення населення та структурної реорганізації економіки, викликаними повномасштабною війною, має бути сформована нова система управління розвитком інтелектуального потенціалу регіону.

Встановлено, що процес розвитку інтелектуального потенціалу регіону залежить від стратегічних пріоритетів, особливо в умовах війни.

На думку авторів, управління розвитком інтелектуального потенціалу регіону – це сукупність дієвих та конкретних впливів на міру його здатності при даному рівні свого розвитку в конкретному просторово-часовому континуумі реалізовувати можливості, що містяться в його наявних інтелектуальних ресурсах, з метою забезпечення пріоритетів територіального розвитку на основі сукупності знань, умінь, компетенцій, повної інформації, цифрових технологій, інтелектуальної власності та здатності до цілепокладання та

ціледосягнення, яка перманентно відтворюється.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, розвиток інтелектуального потенціалу, регіон, публічне управління, сталий розвиток, регіональне управління.

Kateryna Sakharova

*PhD in Public Administration,
Senior Lecturer of the Department of Psychology and Pedagogy
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
<https://orcid.org/0000-0002-3838-5730>
e-mail: lna85775@gmail.com*

Roman Voloshyn

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Entrepreneurship and Trade West Ukrainian National University
<https://orcid.org/0000-0001-9425-1406>
e-mail: r.voloshyn@wunu.edu.ua*

MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE REGION

The article provides a theoretical analysis of the concept of managing the development of the intellectual potential of the region in the context of sustainable development.

The purpose of the article is to determine the theoretical contours of the concept of managing the development of the intellectual potential of the region as a catalyst for sustainable development.

The theoretical and methodological basis of the work is the provisions of the theory of public management and administration, scientific research on the intellectualization of the processes of sustainable social development and the implementation of state regional policy.

The authors include those structural elements of the region as a sphere of intellectual potential formation that ensure the production, use and dissemination of knowledge that has been formed and operates in a certain region, namely: the sphere of scientific research (research institutions) that has been formed and operates in the region; the regional education system; the regional innovation environment; cultural institutions of the region; enterprises and organizations of all forms of ownership that ensure the capitalization of knowledge and innovations. These elements determine the content of the intellectual potential of the region, the forms of its manifestation and the impact on the sustainable development of the territory.

It is substantiated that in the conditions of digital transformation in Ukraine, forced population displacement and structural reorganization of the economy caused by a full-scale war, a new system of management of the development of the intellectual potential of the region should be formed.

It is established that the process of development of the intellectual potential of the region depends on strategic priorities, especially in conditions of war.

According to the authors, management of the development of the intellectual potential of the region is a set of effective and specific influences on the extent of its ability, at a given level of its development in a specific space-time continuum, to realize the opportunities contained in its existing intellectual resources, in order to ensure the priorities of territorial development based on a set of knowledge, skills, competencies, complete information, digital technologies, intellectual property and the ability to set and achieve goals, which is permanently reproduced.

Keywords: intellectual potential, development of intellectual potential, region, public administration, sustainable development, regional management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Україна нині стикається з низкою серйозних викликів, і, в першу чергу на це впливає повномасштабна війна, у результаті чого багато промислових підприємств та інфраструктурних об'єктів зруйновані вщент. В умовах постійної загрози деякі виробничі підприємства та бізнеси були релоковані на захід країни. Крім того, у попередні роки недостатнім був розвиток оборонної промисловості, попри війну на Сході України та анексію Криму. Але інтелектуальний потенціал України в цілому та окремих регіонів демонструє не тільки високий рівень акомодатії до цих викликів, а ще й можливість до постійних подальших інновацій. Глобальний капіталізм та швидкоплинність також створюють додаткові бар'єри, але сучасні українські візіонери, такі як Галина та Олександр Герєги, В'ячеслав Климов, Арсентій Фареник створюють нові можливості для розвитку інтелектуального потенціалу українців. Усвідомивши, що перемогти більш ресурсного ворога можна тільки технологічними новаціями, українські дослідники почали розробляти, а згодом і виробляти нову високоякісну зброю, засоби розмінування, впроваджувати медичні новації в сфері лікування та реабілітації військових та цивільних. За словами Президента України В.Зеленського, Україна виробляє 30 % всієї зброї, яка використовується на фронті. У 2025 р. постає завдання збільшити цей обсяг до 50 %. Без розвитку інтелектуального потенціалу це зробити неможливо. Це обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблематика розвитку інтелектуального потенціалу регіону ввійшла в коло наукових інтересів таких науковців, як Б. Дергалюк [1], У. Бережницька, М. Горда [2], Н. Верхоглядова [3], О. Дзюбинська [4], С. Шибинський [5], Л. Клевчик, А. Антохов [6], І. Франів, О. Лучин [7], М. Семикіна, В. Гунько, С. Пасєка [8], С. Білоус [9] та ін.

Не зважаючи на значну кількість публікацій, які здебільшого зосереджені на економічних аспектах управління інтелектуальним потенціалом регіону, однак у них не розглянуто саме значення інтелектуального потенціалу для інтенсифікації процесу сталого регіонального розвитку, що і зумовило вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – метою статті є визначення теоретичних контурів концепції управління розвитком інтелектуального потенціалу регіону як каталізатора сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ефективне управління розвитком інтелектуального потенціалу є ключовим каталізатором сталого розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому.

З урахуванням динамічного розвитку процесів цифрової трансформації та зростаючої мобільності населення, виникає нагальна необхідність формування нової системи управління розвитком інтелектуального потенціалу як ключового інструменту регіонального прогресу.

Результативне управління цим процесом вимагає комплексного аналізу й врахування всіх чинників, що впливають на його реалізацію, зокрема інституційних, фінансових, соціальних та інфраструктурних аспектів.

Для ефективного управління цим процесом необхідно розуміти умови здійснення дій, усвідомлювати об'єктивні можливості, реальні потреби, а також враховувати зовнішні зв'язки між об'єктами, які підлягають змінам або створенню. Сукупність цих факторів у поєднанні з раціональним використанням ресурсів формує основу інтелектуалізації соціально-економічного розвитку.

Ми інтерпретуємо розвиток інтелектуального потенціалу як процес підвищення якісних і кількісних характеристик уже сформованого потенціалу, що забезпечує його якісні зміни.

Таким чином, ефективне управління розвитком інтелектуального потенціалу є важливим елементом стратегії сталого розвитку України, що сприятиме формуванню конкурентоспроможного суспільства в умовах безпекових викликів.

Процес розвитку інтелектуального потенціалу регіону визначається стратегічними пріоритетами регіону, що формуються внаслідок інституціонального дизайну конкретної території.

Інституційний простір складається з функціонуючих економічних (власність, ціноутворення, конкуренція), політичних (держава, публічне управління), соціальних (відносини між владою і суспільством, стиль управління, трудова етика) та духовних (національний характер, моральність, патріотизм) інститутів [10].

Інституціональний дизайн є результатом інтелектуальної діяльності, що формує трансакційні відносини, впливаючи на витрати життєдіяльності громадян. Розвинена система соціальних взаємин сприяє зростанню добробуту, безпеці та сталому розвитку суспільства.

Формування інституційного простору, що сприяє економічному розвитку, є основним завданням для забезпечення сталого розвитку регіону. Це обумовлює ключові напрямки формування та відбору ефективних соціально-економічних інститутів.

Єдиний простір цінностей є базовою характеристикою інституціонального дизайну. Оскільки ціннісні настанови у різних спільнот можуть суттєво відрізнятися, важливим стає створення морально-етичного середовища, що формує спільну систему норм та цінностей.

Інституціональний дизайн сприяє засвоєнню стійких моделей соціальної поведінки, що базуються на культурних нормах і традиціях. Для підтримки інтелектуального потенціалу необхідно створювати та захищати культурні й соціальні інституції державного значення, які виконують роль центрів формування та поширення цінностей.

Механізм управління розвитком інтелектуального потенціалу залежить від просторово-часових умов та конфігурації інституційного простору.

Визначимо основні закономірності розвитку інтелектуального потенціалу регіону (ІПР). Його зростання залежить від наявності сприятливих умов для наукової діяльності та якісної освіти. До важливих чинників належать зменшення адміністративних бар'єрів для вступу до вищої освіти, скорочення трансакційних витрат, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури та всеохопна цифровізація регіону [10].

Цифрові технології в сучасному світі створюють принципово нові можливості для побудови взаємодії між державою, бізнесом та громадянами. При цьому скорочуються довгі ланцюги посередників і прискорюється проведення різних угод і операцій. Такі фактори виходять на перший план у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій та глобалізацією економіки, що вимагає принципово нових концепцій розвитку інтелектуального потенціалу для його реалізації на ринку інновацій. Гносеологічним та креативним складовим інтелектуального потенціалу приділяється особлива увага в контексті сучасного цифрового розвитку, оскільки вони визначають обсяг нової цінності, інтелектуального продукту та його комерціалізацію. Це важлива основа для формування конкурентоспроможної економіки [11].

З огляду на важливість ІПР, управління його розвитком включає:

- оцінку освітніх потреб регіону, науково-дослідної інфраструктури відповідно стратегії розвитку регіону та економічної структури;
- модернізацію системи загальної та професійної підготовки кадрів;
- аналіз динаміки внутрішнього та зовнішнього ринку праці під час формування

кадрової стратегії;

- перебудову системи мотивації інтелектуальної праці;
- консолідацію стейкхолдерів цього процесу.

Регіони, що виступають центрами управління економічними, фінансовими та інформаційними потоками, розробляють і впроваджують інновації, сприяючи таким чином розвитку інших регіонів. Це відбувається завдяки розміщенню замовлень для місцевих підприємств, передачі частини виробничих процесів на аутсорсинг, а також розвитку високотехнологічних галузей. Такі регіони стають стратегічно важливими гравцями у глобальній економіці [10].

Кінцевими цілями управління розвитком ІІР є:

- збільшення рівня ІІР та його адаптація до сучасних економічних вимог;
- підвищення конкурентоспроможності регіону;
- покращення якості вищої освіти;
- формування нової парадигми мислення.

Управління розвитком ІІР є мультиспрямованим процесом, що включає палітру стратегічних заходів, головною метою якого є створення сприятливих умов для розкриття та розвитку інтелектуальних ресурсів задля довгострокового соціально-економічного прогресу регіону.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З огляду на вищезазначене, ключовим і водночас найскладнішим завданням для регіональних органів влади є визначення оптимальної моделі управління розвитком ІІР. Це необхідно для стабільної трансляції та трансферу знань та технологій. Успішна реалізація цієї стратегії сприяє досягненню якісно нового рівня інтелектуального потенціалу, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток регіону.

Література

1. Дергалюк Б. В. Роль інтелектуального капіталу для здійснення структурної модернізації регіональної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5-6. С. 17–20. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.17
2. Бережницька У.Б., Горда М.В. Інтелектуальний потенціал інфраструктури підтримки підприємництва. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. 2019. 1. С.75-83. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-1-nomer-1-2019/intelektualnyy-potencial-instytuciy-infrastuktury-pidtrymky>
3. Верхоглядова Н. І. та ін. Підходи до розуміння інтелектуального потенціалу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. 1. С. 77-80. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_1_2018ua/17.pdf
4. Дзюбинська О. В. Ресурсний потенціал регіону та його характеристика. *Економічний простір*, 2020. (155), 36-39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/155-7>
5. Шибінський С. І. Прогнозування показників інтелектуального потенціалу регіону (за матеріалами Головного управління статистики у Хмельницькій області) : дипломна робота магістра : 051 Економіка. Економічна кібернетика. Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький. 2023. 95 с. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/15373>
6. Клевчик Л., Антохов А. Інтелектуальний потенціал карпатського регіону України в контексті вдосконалення та розвитку сфери інформаційних технологій. ARCher - інституційний репозитарій відкритого доступу представників Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Наукові праці. URL:

<https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10980>

7. Франів І., Лучин О. Інноваційний потенціал регіону в умовах сталого розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. №5 (227). С. 11 – 18. DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-227-11-18

8. Інтелектуальний потенціал: соціальні виміри використання та розвитку [колективна монографія] / М. В. Семикіна, В. І. Гунько, С. Р. Пасека / За ред. М. В. Семикіної. Черкаси : видавництво ТОВ «МАКЛАУТ». 2012. 336 с.

9. Білоус С.П. Формування і розвиток інтелектуального потенціалу регіону в умовах глобалізації економіки. Ареф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Київ. 2021. 40 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/4577/1/bilous%20%282%29.pdf>

10. Сахарова К.О. Концептуальні засади управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону. *Публічне урядування*. 2020. № 3 (23) червень. С. 266 – 278.

11. Trusova N., Oleksenko R., Kalchenko S., Yeremenko D. et el. Managing the Intellectual Potential in the Business-Network of Innovative Digital Technologies. *Studies of Applied Economics*. 2021. Volume:39-5, May. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4910

References

1. Derhaliuk B. V. Rol intelektualnoho kapitalu dlia zdiisnennia strukturnoi modernizatsii rehionalnoi ekonomiky. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2020. № 5-6. P. 17–20. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.17

2. Berezhnyska U.B., Horda M.V. Intelektualnyi potentsial instytuttsii infrastruktury pidtrymky pidpriemnytstva. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini*. 2019. 1. P. 75-83. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-1-nomer-1-2019/intelektualnyy-potencial-institutciy-infrastuktury-pidtrymky>

3. Verkhohliadova N. I. ta in. Pidkhody do rozuminnia intelektualnoho potentsialu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2018. 1. P. 77-80. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_1_2018ua/17.pdf

4. Dziubynska O. V. Resursnyi potentsial rehionu ta yoho kharakterystyka. *Ekonomichnyi prostir*, 2020. (155), 36-39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/155-7>

5. Shybinskyi S. I. Prohnozuvannia pokaznykiv intelektualnoho potentsialu rehionu (za materialamy Holovnoho upravlinnia statystyky u Khmelnytskii oblasti) : diplomna robota mahistra : 051 *Ekonomika. Ekonomichna kibernetyka. Khmelnyts. nats. un-t. Khmelnytskyi*. 2023. 95 p. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/15373>

6. Klevchyk L., Antokhov A. Intelektualnyi potentsial karpatskoho rehionu Ukrainy v konteksti vdoshkonalennia ta rozvytku sfery informatsiinykh tekhnolohii. *ARCher - instytutsiinyi repozytarii vidkrytoho dostupu predstavnykiv Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. Naukovi pratsi*. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10980>

7. Franiv I., Luchyn O. Innovatsiinyi potentsial rehionu v umovakh staloho rozvytku. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2020. №5 (227). P. 11 – 18. DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-227-11-18

8. Intelektualnyi potentsial: sotsialni vymiry vykorystannia ta rozvytku [kolektyvna monohrafiia] / М. В. Семикіна, В. І. Гунько, С. Р. Пасека / За ред. М. В. Семикіної. Черкаси : vydavnytstvo TOV «МАКЛАУТ». 2012. 336 p.

9. Bilous S.P. Formuvannia i rozvytok intelektualnoho potentsialu rehionu v umovakh hlobalizatsii ekonomiky. Аref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk za

spetsialnistiu 08.00.05 – rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika. Kyiv. 2021. 40 p.
URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/4577/1/biloys%20%282%29.pdf>

10. Sakharova K.O. Kontseptualni zasady upravlinnia initsializatsiiei intelektualnoho potentsialu rehionu. Publichne uriaduvannia. 2020. № 3 (23) cherven. P. 266 – 278.

11. Trusova N., Oleksenko R., Kalchenko S., Yeremenko D. et el. Managing the Intellectual Potential in the Business-Network of Innovative Digital Technologies. Studies of Applied Economics. 2021. Volume:39-5, May. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4910